KULTÚRA SLOVA

Časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu

Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV

HLAVNÝ REDAKTOR

Ján Kačala

VÝKONNÝ REDAKTOR

Ivan Masár

REDAKČNÁ RADA

Eugénia Bajzíková, Valéria Betáková, Gejza Horák, Ján Horecký, Ján Kačala, Ivan Masár, Ján Matejčík, Ján Oravec, Konštantín Palkovič, Jozef Ružička, Ján Sabol, Elena Smiešková, Milan Urbančok

REDAKCIA

Bratislava, Nálepkova 26

KULTÚRA SLOVA, ROČNÍK 6 — 1972 — ČÍSLO 1

OBSAH

J. Kačala, Jazyková kultúra a jazyková výchova v Kultúre slova 3

Čítame Slovník slovenského jazyka 5

J. Mistrík, Písať stereotypne, a či kvetnato? 9

J. Oravec, Prístavky a nezhodné nominatívne prívlastky v miestnych názvoch . . 12

J. Doruľa, *Berecin, šarha, šarhovňa* a ďalšie príbuzné slová 18

M. Majtán, Slová *luh, lúžok, lúžtek, lužný* v slovenských chotárnych názvoch . 24

Rozličnosti

Skloňovanie rumunských osobných mien na *-u*. Š. Horváth 27

Správy a posudky

Aktuálne problémy jazykovej kultúry. A. Španková . 29

Spytovali ste sa

Zadažďovať. J. Horecký . 31

Tvarôžky? M. Považaj . . 31

Vážený priemer, nie váhovaný priemer. I. Masár . . . 32

KULTÚRA SLOVA

1972

ROČNÍK 6

ČASOPIS PRE JAZYKOVÚ KULTÚRU A TERMINOLÓGIU ● ORGÁN JAZYKOVEDNÉHO ÚSTAVU ĽUDOVÍTA ŠTÚRA SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

VYDAVATEĽSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

KULTÚRA SLOVA

Časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu

Orgán
Jazykovedného ústavu
Ľudovíta Štúra
SAV

HLAVNÝ REDAKTOR

PhDr. Ján Kačala, CSc.

VÝKONNÝ REDAKTOR

Ivan Masár

REDAKČNÁ RADA

PhDr. Eugénia Bajzíková, doc. PhDr. Valéria Betáková, CSc., PhDr. Gejza Horák, CSc., prof. PhDr. Ján Horecký, DrSc., PhDr. Ján Kačala, CSc., Ivan Masár, doc. PhDr. Ján Matejčík, CSc., doc. PhDr. Ján Oravec, DrSc., PhDr. Konštantín Palkovič, prof. PhDr. Jozef Ružička, DrSc., člen korešpondent SAV, PhDr. Ján Sabol, Elena Smiešková, Milan Urbančok

REDAKCIA

Bratislava, Nálepkova 26

ROČNÍK 6 — 1972 — ČÍSLO 1

KULTÚRA SLOVA

Jazyková kultúra a jazyková výchova v Kultúre slova

JÁN KAČALA

Časopis *Kultúra slova* vstupuje do svojho šiesteho ročníka. Pri pohľade na minulých päť ročníkov možno súhrnne povedať, že tento orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV pre jazykovú kultúru a terminológiu priniesol mnoho príspevkov z teórie i praxe jazykovej kultúry, terminológie, lexikológie i lexikografie, onomastiky, z dejín nášho jazyka a z iných oblastí jazyka, vymedzil si svoje miesto medzi slovenskými jazykovednými časopismi a našiel si aj pomerne široký okruh čitateľov a prispievateľov. Okrem jazykovedcov prispeli do tohto časopisu mnohí kultúrni pracovníci, najmä umelci, prekladatelia a vedeckí pracovníci, ďalej učitelia, lekári, právnici, pracovníci administratívy a veľa ďalších. Celej tejto širokej škále prispievateľov bol časopis *Kultúra slova* v svojich prvých piatich ročníkoch otvorený, všetci, čo doň prispeli, boli zároveň i jeho spolutvorcami.

Cieľom časopisu bolo a je starať sa o jazykovú kultúru v širokom zmysle slova. Tomuto cieľu slúžili všeobecnejšie zamerané príspevky, v ktorých sa jazyková kultúra chápala ako súčasť kultúry a kultúrnosti vôbec, chápala sa teda v spoločenských súvislostiach. Tento cieľ mali na zreteli príspevky v stálej rubrike *Čítame Slovník slovenského jazyka,* v ktorej sa venovala pozornosť normatívnosti v slovnej zásobe ako jednej z najcitlivejších oblastí. O spomínaný cieľ išlo aj v praktickejšie zameraných príspevkoch, v rozboroch verejných jazykových prejavov, v hlasoch popredných umelcov, vedcov a ďalších kultúrnych pracovníkov, v odpovediach na listy čitateľov aj v informatívne zacielených článkoch, recenziách a pod.

Starostlivosť o zvyšovanie jazykovej kultúry v širokom zmysle slova zostáva pre časopis *Kultúra slova* v platnosti aj v tomto a v nasledujúcich ročníkoch. Túto starostlivosť chápeme ako spoločensky potrebnú a žiadanú činnosť, ako trvalú službu slovenských jazykovedcov slovakistov nášmu spisovnému jazyku, slovenskej kultúre i celej verejnosti. Touto činnosťou sú jazykovedci spätí so životom národa a socialistickej spoločnosti vôbec. Fungovanie slovenského spisovného jazyka v rozličných sférach nášho bohato rozvinutého života dáva jazykovedcom popudy pri ich výskumnej činnosti. Skúmanie stavu používania a ovládania spisovného jazyka v spoločenskom živote núti jazykovedcov starať sa o bezprostrednejšie spojenie výsledkov ich práce v tejto oblasti s potrebami života, o prenášanie poznatkov vedeckého výskumu slovenského jazyka do každodennej praxe, ako to vyplýva aj zo záverov nedávneho XIV. zjazdu Komunistickej strany Československa pre oblasť vedy a výskumu. Závery zjazdu československých komunistov pokladáme aj v našej oblasti výskumu za záväzné, za smernicu našej ďalšej práce. Okrem iného značia pre nás aj povzbudenie v práci pre spoločnosť a jej aktuálne aj perspektívne potreby.

Spisovný jazyk v takej rozvinutej spoločnosti, ako je naša, je zjednocujúcim spojivom všetkých jeho používateľov. Ak má toto spojivo dobre plniť svoju funkciu v živote a rozvoji spoločnosti, musí byť vyspelé, vypracované, štylisticky bohato diferencované a prirodzene aj všeobecne záväzné a ustálené, aby dávalo svojim používateľom istotu, že im v každej komunikačnej situácii bude dobre slúžiť. Jazykovedci musia s tlakom spoločnosti na jazyk rátať, musia poznať požiadavky spoločnosti voči jazyku, a preto sa musia starať, aby sa nejasné body v jazykovom systéme spoznávali a primerane riešili, aby sa „prázdne" miesta v tomto systéme obsadzovali prostriedkami vyhovujúcimi jazykovému systému aj spoločnosti, ktorá je tvorcom i nositeľom daného jazyka.

Pravdaže, za spisovný jazyk, za úroveň jeho používania je zodpovedná celá kultúrna verejnosť, resp. všetci, ktorí vedome používajú spisovný jazyk. Ide však o to, aby si používatelia túto zodpovednosť náležite uvedomili a aby z tohto vedomia vychádzal aj ich praktický vzťah k spisovnému jazyku. Značí to okrem iného aj to, že by sa v takomto vzťahu malo prejaviť aj viac kvalifikovanosti a zodpovednosti za jazyk ako celospoločenský dorozumievací prostriedok i za jazyk ako kultúrnu hodnotu. A práve pri nastolení požiadavky vyššej kvalifikovanosti a zodpovednosti sa ukazuje, že je potrebné starať sa aj o zvýšenie úrovne informovanosti používateľov spisovného jazyka o ňom a špeciálne o výsledkoch jeho výskumu. Táto požiadavka odôvodňuje teda potrebu široko ponímanej jazykovej výchovy. V jazykovej výchove bude treba mať okrem toho na pamäti cieľ aktivizovať a upevňovať

vo vedomí používateľov spisovného jazyka systémové, ustálené, všeobecne zrozumiteľné a zaužívané vyjadrovacie prostriedky.

Časopis *Kultúra slova* bude sa v rámci starostlivosti o jazykovú kultúru osobitne venovať práve úlohe poskytovať používateľom správne informácie o spisovnom jazyku, o systéme jeho výrazových prostriedkov a o tom, ako ich treba používať, ďalej o výskume súčasného spisovného jazyka, jeho štýlového rozvrstvenia i jeho dejín. V rámci svojej celkovej orientácie prinesie časopis okrem všeobecnejších článkov a úvah aj príspevky majúce za cieľ spresňovať normu a jej kodifikáciu, a to najmä v oblasti slovnej zásoby a vo výslovnosti. V tomto zmysle sa bude primeraná pozornosť venovať aj problematike hovoreného slova. Jazykovej výchove bude slúžiť aj posudzovanie jazykovej a štylistickej úrovne textov so širokým spoločenským dosahom. Okrem týchto špeciálnejšie vymedzených cieľov bude redakcia časopisu pamätať aj na širšie súvislosti jazykovokultúrnej činnosti: na udržiavanie a rozvíjanie stykov s predstaviteľmi kultúry a s kultúrnym dianím u nás a na informácie o problémoch jazykovej kultúry u iných slovanských národov.

Želáme si, aby časopis *Kultúra slova* bol pre všetkých používateľov spisovného jazyka účinným informátorom a radcom, aby im pomáhal pri práci s jazykovým materiálom a odpovedal na ich otázky týkajúce sa konkrétnych jazykových prostriedkov, ale aj slovenského jazyka a jazyka vôbec.

Čítame Slovník slovenského jazyka

Pripomienky k jednotlivým heslám v SSJ, ktoré uverejňujeme na pokračovanie, sú výsledkom kolektívnej spolupráce týchto pracovníkov jazykovedného ústavu Ľ. Štúra: J. Doruľu, L. Dvonča, F. Kočiša, Š. Michalusa, J. Oravca, V. Slivkovej, E. Smieškovej, M. Šalingovej a M. Urbančoka.[1]

klapať — SSJ uvádza ako hovorové slovo s významom „fungovať, dariť sa, byť v poriadku". Myslíme, že s takýmto hodnotením treba súhlasiť. Treba však pripomenúť, že pri pohľade na skupinu slov od základu *klap- (klap, klapať, klapnúť, klapot, klapotať)* sa jasne ukazuje

[1] Podrobnejšie pozri v 1. a 2. čísle prvého ročníka (1967) nášho časopisu.

ich neúplná adaptovanosť v istých spojeniach, ktorej príčinou je to, že sú to slová prevzaté z češtiny. V týchto prípadoch treba k nim zaujať hodnotiace stanovisko.

Najprv časové údaje: V materiáli zo štúrovského obdobia sme na slová so základom *klap-* doklad nenašli. Do roku 1945 máme osem dokladov. Z toho je slovo *klap* doložené raz (Urbánek), *klapať* raz (Gacek; význam je „fungovať, dariť sa"), *klapnúť* štyrikrát (vždy vo zvukomalebnom význame), *klapot* dvakrát. Po roku 1945 počet dokladov prudko stúpol, a to najmä čo sa týka výskytu slovesa *klapať:* máme naň dvadsať dokladov. Všetky sú s významom „fungovať, dariť sa". Okrem toho máme dva doklady na slovo *klap,* jeden na slovo *klapavý,* štyri na slovo *klapnúť* (všetky vo zvukomalebnom význame) a dva doklady na slovo *klapot.*

Uvedené údaje ukazujú zreteľne na dve veci: Najprv na to, že najfrekventovanejšie slovo od základu *klap-,* teda sloveso *klapať,* je v slovenčine novým prevzatím, a potom to, že nie všetky významy slov so základom *klap-* sú v spisovnej slovenčine adaptované. Ukazuje sa to najmä v tom, že všetky slová so základom *klap-* sú vo východiskovom jazyku (v češtine) primárne zvukomalebné, ale v slovenčine máme na sloveso *klapať* doklady iba s nezvukomalebným významom. A naopak — na sloveso *klapnúť* máme doklady iba vo zvukomalebnom význame. A tu treba pripomenúť, že v tomto význame sa sloveso *klapnúť* používa tak, že sa to prieči kritériu ustálenosti. Nepokladáme napr. za náležité, ak sa vo fráze *klepli mu zuby naprázdno* nahradí sloveso *klepnúť* slovesom *klapnúť.* To isté možno povedať aj o frazeologickom spojení *klepnúť niekomu cez (na) prsty (po prstoch).* Aj v spojení *klepot mlyna* je náležité iba slovo *klepot* (uvedená fráza a spojenia sa v SSJ uvádzajú ako nepríznakové). O tom, že slová od základu *klap-* zobrazujú osobitnú zvukovú kvalitu, možno uvažovať iba v istých prípadoch, napr. v spojeniach *vrchnák klapol, doštička klapla, veko klaplo* (porov. *sklapnúť knihu, notes).*

Záver: Slová od základu *klap-* sú pomerne čerstvými prevzatiami z češtiny (platí to najmä o slovese *klapať).* To pri ich uvádzaní v slovníku treba poznačiť, lebo nie sú adaptované v celom rozsahu. Ukazuje to najmä „jednostrannosť" (t. j. chýbanie zvukomalebného významu pri slovese *klapať* a posunutého významu pri slovese *klapnúť)* významovej náplne pri slovesách *klapať* a *klapnúť.* Posunutý, nezvukomalebný význam slovesa *klapať* pokladáme v spisovnej slovenčine za adaptovaný. Ide v tomto prípade, ako sa to zaznačuje aj v SSJ, o hovorové slovo. Používanie slov od základu *klap-* vo zvukomalebnom význame je v jednotlivých prípadoch nenáležité, lebo porušuje zásadu ustálenosti. To v slovníku treba uviesť s príslušným hodnotením.

Poznámka. Na sloveso *klapotať*, ktoré sa v SSJ uvádza, v slovníkovom materiáli niet dokladu. Uviedlo sa teda zrejme preto, že od každého zvukomalebného podstatného mena na *-ot* možno utvoriť príslušné sloveso. Aj spojenia *mlyn, stroj klapoce* sa v SSJ uvádzajú na základe dokladov pri slove *klapot*.

klasa — SSJ uvádza ako nespisovné, ľudové zastarané slovo s významom „trieda". Myslíme, že je to primerané iba vtedy, keď ide o kvalitu (napr. *to je prvá klasa* = to je prvotriedne). Slovo *klasa* by sme však za nespisovné (v SSJ sa mu pripisuje príznak študentského slangu) nepokladali, keď sa použije vo význame „školská trieda". V takom prípade by sme ho hodnotili ako zastarané. O primeranosti takéhoto hodnotenia svedčí napr. tento doklad od Zúbka: *Tí, čo nevedia písať a čítať, budú sa učiť v osobitnej k l a s e , oddelení od tých, čo už niečo vedia.*

kĺb — SSJ pri prvom význame po značke pre frazeológiu uvádza frázu *prísť niečomu na kĺb* s významom „nájsť podstatu, rozriešiť" ako bezpríznakovo spisovnú. Myslíme, že ide o mechanický prepis českej frázy *přijít něčemu na kloub*. V slovenčine je v spomenutom význame ustálená iba fráza *prísť niečomu na koreň*. Frázu *prísť niečomu na kĺb* hodnotíme ako nespisovnú.

kľč — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „koreň stromu alebo kra". Zistili sme, že toto slovo je typické pre malokarpatskú vinohradnícku oblasť. Stredoslovenský variant, ktorý sa v SSJ uvádza ako spisovný, je *kŕč*. Myslíme, že aj podobu *kľč* možno pokladať za spisovnú. V prospech takéhoto hodnotenia možno argumentovať aj tým, že slová *kľčovať, kľčovisko, kľčovnica, kľčovník,* ktoré sú utvorené od toho istého základu, sú spisovné (tak ich uvádza aj SSJ). Z hľadiska výkladu v SSJ je však potrebná korektúra, lebo slovom *kŕč* sa v spomenutej oblasti nepomenúva koreň stromu alebo kra, ale iba rastlina vinič.

Poznámka. V Pravidlách slovenského pravopisu sa uvádza podoba *klč* (s krátkym *-l-*).

kľčkovať sa — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové expresívne slovo s významom „biť sa, klbčiť sa". Ide o slovo so zriedkavým výskytom. So zreteľom na expresívnosť by sme ho však napriek tomu hodnotili ako spisovné.

klepáč — SSJ druhý význam „drevená detská hračka, ktorá klepe pri prudkom pohybe" uvádza ako nespisovný, nárečový. Ako z výkladu

vidno, slovo *klepáč* možno pokladať za pomenovanie reálie, lebo iné slovo, ktoré by bolo možné pokladať za spisovné, sa neuvádza. Myslíme preto, že ho možno hodnotiť ako spisovné.

klmačiť sa — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové expresívne slovo s významom „trápiť sa, živoriť". V našom materiáli máme iba ojedinelý doklad od J. Kráľa. Napriek tomu si však myslíme, že ho pre expresívnosť treba pokladať za spisovné zriedkavé slovo.

klnúť — SSJ uvádza ako knižné (teda spisovné) slovo s významom „nadávať, preklínať, kliať". Doklady ukazujú, že toto hodnotenie nie je adekvátne. U niektorých autorov (Vajanský, Blaho, Hečko) slovo *klnúť* treba hodnotiť ako zrejmý nárečový (západoslovenský) prvok. U autorov, ktorí nie sú zo západného Slovenska, však možno vidieť inú súvislosť — t. j. proveniencíu z češtiny (s tým sa asi rátalo aj v SSJ, keď sa toto slovo označilo ako knižné). Myslíme, že slovo *klnúť* treba v slovníku ako heslové slovo uvádzať obyčajným typom ako nespisovné (označiť ho skratkou *nespis.*) a jeho spisovné ekvivalenty polotučne.

klocok — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „palica". Doklady ukazujú, že toto slovo nemá úzku nárečovú platnosť a že ho autori (Kukučín, Hviezdoslav, Jesenská a Hranko) nepoužili zámerne ako nárečové slovo, ale ako expresívum. Pokladáme za primerané hodnotiť ho ako spisovné slovo.

Poznámka. 1. Slovo „palica", ktorým sa v SSJ slovo *klocok* vysvetľuje, nie je vhodným synonymom. Z dokladov vidno, že *klocok* značí kratší kus stredne hrubého dreva (podoba je teda bližšia polenu ako palici). Vidieť to napr. z toho dokladu, v ktorom sa slovom *klocok* pomenúva obušok: *„Pôjdete týmto smerom," ukazuje nám strážnik klockom.* (Kukučín)

2. Myslíme, že v slove *klocok* by malo byť *-ľ-*, nie *-l-* (teda *kľocok* — také doklady máme od Jesenskej a Hranka), lebo ide o slovo, ktoré sa do slovenčiny dostalo dávno (je prevzaté z nemčiny), v čase, keď sa cudzie *ľ* preberalo ako *ľ* (v tých nárečiach, kde je pár *l* — *ľ*).[2]

klopta — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo. Pomenúva sa ním výbežok čepca voľne prikrývajúci uši. Slovo *klopta* v tomto prípade možno hodnotiť ako pomenovanie reálie. Z toho vyplýva, že ide o spisovné slovo, lebo inak nijaké formálne znaky nespisovnosti nemá.

---

[2] Pozri napr. v štúdii DVONČ, L.: K otázke spoluhlásky Ľ v spisovnej slovenčine. Jazykovedný časopis, *17*, 1966, s. 83.

kľud — SSJ uvádza ako knižné slovo. Myslíme, že toto slovo treba hodnotiť nie na rovine funkčných štýlov, ale na rovine spisovnosť — nespisovnosť. Slovo *kľud* treba v slovníku ako heslové slovo uvádzať obyčajným typom a jeho spisovný ekvivalent *pokoj* polotučne. To isté platí aj o odvodenom prídavnom mene *kľudný* a o príslovke *kľudne.*[3]

Poznámka. Vo vydaní Pravidiel slovenského pravopisu z roku 1953 sa pri *kľud, kľudný, kľudne* uvádza, že *pokoj, pokojný, pokojne* je bežnejšie. Od ôsmeho vydania z roku 1967 sa slovo *bežnejšie* nahradilo slovom *správne.*

kĺzka — SSJ uvádza ako nespisovné, nárečové slovo s významom „pás ľadu na kĺzanie, kĺzačka". Je to zriedkavé slovo, ale myslíme, že ho možno pokladať za spisovné.

kmásať sa — SSJ druhý význam „ťažko, namáhavo kráčať" uvádza ako nespisovný, nárečový. Máme doklad od Alexyho: *Kmášem sa záhumním sám s kufrom.* Myslíme, že so zreteľom na expresívnosť (SSJ ju nezaznačuje) je primerané sloveso *kmásať sa* hodnotiť ako spisovné slovo, a to aj napriek ojedinelému výskytu.

Písať stereotypne, a či kvetnato?

Kapitolky zo štylistiky (1.)*

JOZEF MISTRÍK

V súvislosti so štylizáciou sa traduje mienka, že každý prejav musí mať aj estetickú hodnotu a pri hodnotení textov sa obyčajne uvažuje iba medzi pólmi pekný — škaredý. Nepriamo sa tým naznačuje, že stereotypnosť je negatívna vlastnosť jazykového prejavu, ktorá autora usvedčuje z neschopnosti štylizovať. Aj do slohového vyučovania v školách sa preniesla tendencia písať „pekne", nie stereotypne.

Ale i z najstaršej histórie štylistiky je známe vyzdvihovanie požiadavky „ornate dicere" a kvalifikovanie prejavu na osi anomália — čo

---

3 Rovnaké stanovisko je napr. v SR, *6*, 1937/38, s. 254—255 alebo v SR, *7*, 1938/39, s. 124.

* Poznámka redakcie: Týmto príspevkom začíname seriál článkov o štylistike. V každom čísle nového ročníka chceme uverejniť jednu takúto kapitolku.

značí kvetnatosť — a analógia — čo značí jednoduchosť. Napríklad k anomalistom patril v starom Ríme Cicero a „analógiu" vo vyjadrovaní podporoval Caesar.

Treba triezvo uvážiť, či situácia jazyka v komunikačnej praxi dnes je odlišná od jeho situácie v minulosti, či a nakoľko sa vzťah spoločnosti k jazyku ako dorozumievaciemu prostriedku mení. Máme na mysli najmä zreteľ používateľa na estetiku jazykového prejavu.

Pri takom obrovskom tempe vo vývine spoločnosti a techniky, aké vidíme dnes, musíme predpokladať aj isté posuny v postavení jazyka ako dorozumievacieho nástroja spoločnosti. Funkcie jazyka sú dnes už veľmi rôznorodé. Už nestojí otázka tak, či sa vyjadrovať stereotypne alebo kvetnato, ale: kedy sa usilovať o stereotypnosť — hoci o krajnú stereotypnosť — a kedy pripustiť kvetnatosť textu alebo sa usilovať o ňu. Dnes sa v nezvyčajnej miere derie do popredia účel, funkcia a praktická upotrebiteľnosť jazyka. Forma prejavu ide za jeho cieľom.

Z toho, čo sa povedalo, sa ukazuje, že v tomto článku nemienime obhajovať stereotypnosť jazykových prejavov. Aj keď to so zreteľom na doterajší stav tak vychádza, nejde v pravom zmysle slova o boj proti kvetnatosti, ale o zdôraznenie účelnej štylizácie. Vo vecných — neumeleckých a nebeletrizovaných — textoch sa žiada rozlišovať ich formu a obsah, a to ako navzájom konkurečné zložky. Konkurenčné v tom zmysle, že čím nápadnejšia je forma prejavu, tým viacej sa zakrýva jeho obsah a čím výraznejší má byť obsah, tým nenápadnejšia je forma prejavu. Keď sa pri čítaní textu pozornosť distribuuje na obidve strany, jej sila na každú z nich je slabšia, ako keby sa ona sústreďovala iba na jednu. Jazyk popri tom, že informuje, môže plynulosť a tempo vnímania aj narúšať. Každá ozdoba, každé ozvláštnenie a každá neočakávaná zmena púta na seba pozornosť prijímateľa a odťahuje od predmetu reči. A zasa aj naopak, stereotypnosť výrazu uvoľňuje cestu obsahu.

Kde sa konkurencia formy a obsahu pociťuje najviacej? Forma prejavu je dnes najvyhranenejšia v administratívnych prejavoch, vo vedeckých textoch a v informačných publicistických textoch. Treba aspoň okrajovo poznamenať, že pri umeleckom štýle sa o binarite formy a obsahu prakticky nehovorí, lebo tu sama forma je často obsahom. Administratívne prejavy sú schematizované už do takej miery, že nielen vety, ale celé žánrové útvary sa svojou stavbou úplne kryjú. Uveďme ako príklad len potvrdenky, pozvánky a niektoré druhy obchodných listov. Sú to takmer a veľmi často iba formuláre, do ktorých sa dopĺňajú konkrétne a aktuálne údaje. Vedecké texty sa tiež schematizujú do takej miery, že sa termíny, ba celé frazeologické spojenia nahrádzajú symbolmi. Symboly sa už používajú aj v textoch spoločenskovedných odbo-

rov. Pravdaže, čím sú populárnejšie, tým je stupeň ich schematizácie menší, a tým sú ony „štylizovanejšie". V populárno-náučných textoch ide totiž autorovi aj o to, aby čitateľa pritiahol k čítaniu a aby počas čítania udržiaval jeho pozornosť. Rovnako je to aj s publicistickými informačnými textami, ktoré sa realizujú kvôli konkrétnym údajom a faktom. Je v nich čoraz menej syntagmatickej sily. Iná je, samozrejme, situácia s novinárskymi úvahami a s beletrizovanými textami, v ktorých sa angažuje autorský subjekt.

Stereotypnosť v štylizácii sa môže uplatňovať vo všetkých rovinách — od slova — cez vetu — až po útvar. Zjednodušovanie prejavu, to znamená vyhýbanie sa variácii, využívaniu synonymie a striedaniu pomenovaní. V snahe o zjednodušenie treba z viacerých synoným zvoliť a — ak to nezapríčiňuje nedorozumenia alebo nepresnosti — potom aj frekventovať iba jeden výraz. Ale platí to aj na rovine vety. V administratívnych, vedeckých a informačných textoch nijako nie sú cudzie a neprirodzené enumeračné rady, opakujúce sa zhodné typy súvetí, zhodná dĺžka viet, zhodné spájacie výrazy atď. To, pravda, neznamená, že si všetci autori vyberajú tie isté synonymá; platí to skôr pre jednotlivé konkrétne útvary. Každý jazykový prejav má samostatnú štylistiku, a preto proklamovanú stereotypnosť treba hľadať alebo realizovať vždy v rámci jediného textu. Neprirodzené nie sú ani uniformované titulky a „konfekčné" podoby útvarov. Vo vedeckých textoch sa napríklad v mnohých prípadoch odseky číslujú.

Ku schematizácii výrazu a stereotypnosti textov prispievajú aj tabuľky, grafy a schémy, ktoré svojou povahou stoja tiež proti syntagmatickosti a opisnosti. Tabuľka je v podstate zmrazená konštrukcia niekoľkých enumeračných radov prejavu.

Prečo je však dôležité zdôrazňovať potrebu stereotypnosti textu; je to iba preto, aby jazykový výraz nezakryl jadro textu? Nie iba preto. Stereotypnosť vo vyjadrovaní podporuje prehľadnosť — čitateľ nemusí v zložitom texte namáhavo vyhľadávať zrno. Takýto spôsob vyjadrovania má mimoriadny význam preto, že dnes vychádza obrovské množstvo literatúry, ktorú človek vlastne nestačí čítať od slova k slovu, od vety k vete. Časom je neraz nútený čítať v skokoch a veľkú časť textu musí prebehnúť a v podvedomí zaregistrovať iba kvôli kontinuite obsahu. V niektorých krajinách Európy a Ameriky sa usporadúvajú kurzy rýchleho čítania, na ktorých sa veľa pozornosti venuje čítaniu v skokoch. Takýto spôsob čítania je dnes už dosť bežný a umožňuje ho práve stereotypnosť textu. Prehľadná stereotypnosť má dnes ešte nedocenený význam pri bibliografickom spracúvaní textov a pri vypracúvaní rešerší. Čoraz viacej sa vedecká literatúra spracúva tak, že sa texty komprimujú a extrahovaním spracúvajú tak, aby sa pri konkrétnej výskumnej práci s nimi ľahko manipulovalo, aby vedeckí pracovníci mali k dispo-

zícii iba orientačné body, signály tematiky a záverov. A na takýto cieľ sú vhodné „neštylizované" texty, texty schematizované.

Konečne tendencia k stereotypnosti značí aj uľahčenie autorovej štylizácie, a teda jeho zvýšenú koncentráciu na jadro veci. Čím je autor textu viacej sústredený na formulácie prejavu, tým menej síl mu ostáva na myšlienkové pochody súvisiace s predmetom textu.

Tabuľky, schémy, grafy a ďalšie podobné prostriedky hovoria v prospech priezračnosti a vnímateľnosti textu aj tým, že sú prostriedkami jazykovo neformulovanými. Ich reč je kontextovo uvoľnená, prijímateľa nezväzujú pevne s kontextom a nenútia ho uvedomovať si spoje a smery spojov v ostatnom texte.

Aj keď tón tohto článku miestami vyznieva tak, ako keby sa išlo proti estetike jazykového prejavu, v podstate to nie je tak. Ide o to, aby sa hegemónia školácky proklamovanej estetickosti so zreteľom na techniku a pokrok primerane prehodnotila. Vôbec nepopierame požiadavku pekne písať a esteticky sa vyjadrovať. Nemožno poprieť túto potrebu ani v populárnych esejistických a vôbec osobne ladených prejavoch. Bohatý inventár nášho jazyka umožňuje vyjadrovať sa nielen zrozumiteľne a účelne, ale i vkusne. Nebolo by preto odôvodnené brániť sa peknej reči. Táto tendencia však nemôže prerásť účelnosť a primeranosť výrazu. Autor textu musí mať pred očami svojho adresáta a toho, cez čie ruky text prejde. Skôr ako sa pustí do koncipovania a štylizovania, musí vedieť, či pripúšťať kvetnatosť a ozdobnosť, alebo sa usilovať a „suchopárnu", no účelnú stereotypnosť. Štylistika, to nie je iba ornamentika.

Prístavky a nezhodné nominatívne prívlastky v miestnych názvoch

JÁN ORAVEC

Máme na mysli najmä spojenia typu: *Komunálny podnik mesta Topoľčian — Komunálny podnik mesta Topoľčany, 600 rokov mesta Trstenej — 600 rokov mesta Trstená.* Ide v nich o to, či vlastné meno (miestne, prípadne pomiestne) sa má zhodovať s predchádzajúcim všeobecným názvom, a či má ostať nesklonné.

Nebudeme skúmať vetnočlenskú platnosť týchto vyjadrení, t. j. či v nich vlastné meno je prístavkom, alebo prívlastkom, lebo táto otázka

patrí do teoretických časopisov. Zhodné vlastné meno budeme nazývať prístavkom, ako sa nazýva tradične, a nezhodné vlastné meno v nominatívne nezhodným prívlastkom, ktorý má v morfológii špeciálne meno *pomenovací nominatív.*

Obidve tieto konštrukcie predstavujú ústup od prístavku, ibaže v nerovnakej miere: tzv. tesný prístavok predstavuje prvý stupeň v zanikaní prístavku, pomenovací nominatív úplný zánik prístavku a jeho zmenu na prívlastok.

Aby sme podstatu týchto dvoch konštrukcií lepšie objasnili, začneme od tzv. voľného prístavku. Prístavok (voľný) je nevetná predikácia vyjadrená priradeným menným výrazom.[1] Spojením *nevetná predikácia* sa konštatuje to, že prístavok je prechodným zjavom, polovetnou konštrukciou. Hoci je predikáciou, netvorí samostatnú vetu, ale iba voľnú časť inej vety, pričom si podržiava svoj predikatívny ráz. Vetnú predikáciu by sme z neho mohli ľahko utvoriť. Napr. z prístavku vo vete *Zrazu musia vozy svoj beh stíšiť, lebo sa tu ide hore vrchom, Bacúchom.* (Kukučín) dá sa utvoriť veta ... *hore vrchom, ktorý sa menuje Bacúch.* Polovetný ráz prístavku sa dá zdôrazniť i tak, že sa môže k ostatnej vete pripájať spájacími výrazmi, v našom prípade spojkami *t. j., a to: ... lebo sa tu ide hore vrchom, t. j. Bacúchom, ... lebo sa tu ide hore vrchom, a to Bacúchom.* Predikatívny ráz sa do istej miery uchováva aj vtedy, keď sa prístavok pripojí k ostatnej vete tesne, porov. náš príklad ... *lebo sa tu ide hore vrchom Bacúchom,* lebo na východiskovú konštrukciu upomína výrazný, silný gramatický prostriedok, gramatická zhoda (v páde, rode, čísle) medzi vlastným a všeobecným menom. Predikatívny ráz celkom zaniká, keď sa zhoda zruší, porov. náš príklad v podobe ... *lebo sa tu ide hore vrchom Bacúch.* Namiesto „živej" predikácie nastupuje „stuhnutá" determinácia. V prípade voľného prístavku je logický dôraz na všeobecnom mene aj na prístavku; v konštrukcii s nezhodným prívlastkom je jediný logický dôraz, a to na nezhodnom prívlastku, t. j. na vlastnom mene, lebo nezhodný prívlastok je jediným jadrom výpovede. Všetky tri konštrukcie máme pri známych, najmä pri domácich miestnych menách. Tie sa so všeobecnými menami môžu voľne spájať aj ako prístavky, aj ako nezhodné prívlastky, lebo ani jedna z konštrukcií nesťažuje dorozumievanie. Pri neznámych miestnych menách prevládajú konštrukcie s nezhodným prívlastkom v nominatíve, lebo treba nevyhnutne označiť aj druh neznámej reálie (vrch, rieka, mesto...), aj uviesť jej vlastné meno v základnom tvare, aby bola výpoveď zrozumiteľná. Pri známych, najmä pri domácich reáliách je vše-

[1] Porov. MATHESIUS, V.: Podstata apozice a její druhy. In: Čeština a obecný jazykospyt. Praha 1947, s. 303.

obecný názov druhu reálie (mesta, rieky, pohoria...) v podstate nepotrebný, preto sa tu používajú vlastné mená prevažne samy a v dôsledku toho vo všetkých tvaroch, nie iba v nominatíve.

Pre uvedené okolnosti sa zacielime na domáce a na známe názvy, lebo pri nich sa častejšie stretáme s konkurovaním spomínaných konštrukcií; cudzích (neznámych) názvov sa dotkneme len okrajovo.

Protiklad všeobecne známych (zväčša domácich) a neznámych (zväčša cudzích) názvov najviac rozhoduje o tom, či sa vlastné meno (miestne) má zhodovať s predchádzajúcim všeobecným podstatným menom, alebo či má ostať nezhodné. Tento protiklad sa premieta do štýlovej roviny a čiastočne sa modifikuje štýlovým protikladom neodborných štýlov proti odbornému štýlu. Protiklad štýlov v podstate vyplýva z prvého protikladu.

Prvý protiklad, t. j. protiklad známych a neznámych miestnych mien, sa uplatňuje takto: čím známejšie je miestne meno, tým dôslednejšie sa zhoduje s predchádzajúcim všeobecným menom. Napr. celkom nesprávne by boli spojenia: *z (hlavného) mesta Bratislava, do mesta Zvolen, pred mestom Brno, v meste Žilina, cez rieku Nitra* namiesto zhodných vyjadrení: *z mesta Bratislavy, do mesta Zvolena, pred mestom Brnom, v meste Žiline, cez rieku Nitru* a pod. Nezhodné spojenia sú neústrojné preto, že obyčajne sa tu používajú miestne mená samy, a to v tvare, ktorý vyžaduje vetná súvislosť, napr. *(odišiel) z Bratislavy do Zvolena, (zastal) pred Brnom, v Žiline; (prebrodil sa) cez Nitru.* Na bežné dorozumievanie stačia aj vlastné mená samy. Kolízia môže vzniknúť iba výnimočne. Vtedy sa pred vlastné meno kladie všeobecné meno, napr. *nie cez mesto, ale cez rieku Nitru.* Vlastné meno sa pritom skloňuje, napr.: *primátor hlavného mesta Slovenska Bratislavy, Záhradníctvo a rekreačné služby mesta Trnavy, Komunálne služby mesta Zvolena, Hospodársky kombinát mesta Prešova* a i. Zhodné vyjadrenia sa tu používajú nielen v umeleckom, ale aj v odbornom štýle. Napr.: *Pre toto dielo čerpal Kráľ svoje skúsenosti z učiteľovania v dedine Vyšnej Slanej zo Slanskej doliny v Gemeri.* (M. Chorváth) — *Štvrtou lokalitou, ktorú spracoval R. Midriak a ktorú komentujeme v tejto oblasti, je územie v okolí obce Kendíc pri Prešove.* (D. Zachar, Erózia pôdy) — *A kráľovský matrikár slávneho mesta Košíc vyfúkol vonný dym havany a pestovanými rukami v glotových „štuclách" namočil pero.* (Zelinová) — *Tým všetkým nedocielili ste to, čo ste chceli, totiž zmyť škvrnu potupy z mestečka Myjavy, resp. z terajšieho jeho predstavenstva, zakázaním divadelnej hry Drotár naň uvalenú.* (Palárik) — *Po oboch stranách riečky Rudavy sa rozprestiera rašelinisko s veľkosťou približne 100 ha.* (Zvara, Rašelina a komposty) — *Veterná erózia pôsobí v českých krajoch len v najnižších úsekoch rieky Moravy a Labe.* (Zachar) — *Došiel do Karnunta, čo leží za Duna-*

jom, hneď oproti vtoku rieky Moravy. (Martinka) — *Ostatný ostrovid bol zastrelený v doline Kamenistej vyše Hronca r. 1828.* (Laskomerský) — *Na začiatku doliny Demänovej rozprestierajú sa dve rašeliniská.* (Zvara)

V umeleckom štýle sa v zhodnej podobe používajú aj neznáme (alebo vymyslené) slovenské miestne mená, napr.: *A slávik, ktorý sa uchýlil k potoku Čurkote, istotne bol Barabášovi podobný márnotratník a samotár.* (Ondrejov) — *A rozhýbali sa poznove k hore Smrčinke.* (Jesenský) — *Nijako nechcelo sa mu upustiť od role Cimennej, susediacej s jeho rátou.* (Jesenský) — *Bol to rozľahlý, prepychový vládny palác v meste Knosse.* (Figuli)

Protiklad známych a neznámych miestnych mien sa uplatňuje i v neslovenských reáliách. Známe mená sa zhodujú, neznáme sa používajú v nezhodnom pomenovacom nominatíve, napr. *A jednako r. 1893, keď skončil lekárske štúdiá, akoby bez rozpakov a váhania prijal pozvanie dalmatínskeho statkára a obchodníka s vínom Didoliča, aby sa osadil ako lekár v jeho domovine, v dedine Selce na ostrove Brač, ležiacom neďaleko mesta Splitu.* (A. Mráz) — Menej známe zemepisné názvy uviedol autor v neohnutej podobe, známe meno *Split* uviedol v ohnutom tvare, zhodnom s nadradeným všeobecným menom.

Výskyt nezhodného pomenovacieho nominatívu[2] podporujú aj čisto gramatické okolnosti, tak morfologické, ako aj syntaktické.

Keď hovoríme o morfologických okolnostiach podmieňujúcich výskyt nezhodného nominatívu, máme na mysli predovšetkým také prípady, kde časť miestneho názvu je totožná so všeobecným pomenovaním, napr. *Severozápadne od rašeliniska v Huncovciach, na ľavej strane potoka Slavkovský potok.... je malé rašelinisko....* (Zvara) Porov. zhodné vyjadrenie: *Na pravej strane potoka Slavkovského potoka . . .*

Zhodné vyjadrenie nepomáha zrozumiteľnosti viac ako nezhodné ani vo výpočtoch niekoľkých pomenovaní. Napr.: *Rašeliniská okolo potokov Borovec a Tichá vznikali zarastaním močiarov.* (Zvara) — *Hrebene tvoria výrazne modelované rozvodnice medzi úzkymi dolinkami Malá Suchá, Vodná a Veľká Suchá.* (Zachar) - *Tak napr. v okolí obcí Lučatín a Hiadeľ priemerné ročné zrážky tvoria okolo 850 mm, v Kapušanoch a v Kendiciach neďaleko od Prešova okolo 630 až 650 mm.* (Zvara)

Zo syntaktických faktorov pomáha nezhodným vyjadreniam dĺžka takýchto výrazov. Čím viac rozvíjacích členov má takýto výraz, tým pravdepodobnejšie sa ostatný z nich — vlastné meno — zjaví v nominatíve. Napr.: *V severozápadnej časti katastra obce Gerlachov je nie-*

---

[2] Mnoho príkladov zozberal a utriedil ONDRUS, P.: Nezhodný prívlastok v nominatíve. Slovenská reč, *34*, 1964, 233—236.

koľko malých lokalít rašeliny. (Zvara) — *Väčšie rašelinisko je na území katastra obce Láb.* (Zvara)

V nezhodnej podobe sú miestne mená vtedy, keď miestnych mien v takomto výraze je niekoľko, napr. *Lejak zastihol územia katastrov obcí Kendice, Radačov, Petrovany, Močarany a Drieňovú Ves na ploche asi 17—20 km*^{2}. (Zachar) (Posledné miestne meno tu tvorí viacnásobný výraz s celým predchádzajúcim komplexom.)

Ak sa členmi viacnásobného výrazu udávajú body geometrického útvaru (línia, trojuholník, štvorec ...), bývajú vždy v nezhodnej podobe, napr. *Študoval prederózne javy v Nitrianskej sprašovej pahorkatine v trojuholníku obcí Hlohovec — Sasinkovo — Šintava na rozlohe 2100 hektárov.* (Zvara)

Iné gramatické okolnosti zasa podporujú zhodné vyjadrenia. Najdôležitejšia z nich je zhodnosť gramatického rodu všeobecného a vlastného mena. Napr. *v katastri susednej obce Paludze sú dve menšie lokality.* (Zvara) — *Severozápadne od obce Plavecký Sv. Peter je rašelinisko rozložené po oboch stranách riečky Rudavy.* (Zvara)

V takýchto prípadoch sa neústrojnosť nezhodného vyjadrenia pociťuje najsilnejšie, napr. *Rašelinisko vzniklo postupným zarastaním malej panvy susediacej s riekou Križinka.* (Zvara)

Konkurenciu zhodných a nezhodných miestnych mien možno pozorovať len v názvoch z tohto okruhu: *dedina, obec, mesto, mestečko, osada, rieka, potok, jarok, dolina, vrch, hora, roľa ...*

V neznámych názvoch z cudzích krajín tu prevažuje pomenovací nominatív; tak je to najmä v názvoch, ktoré by sa svojím zakončením ťažko začleňovali do našej skloňovacej sústavy. Napr. *Pohľad na časť amfiteátra spustnutých plôch v okolí mesta Pisticci.* (Zachar) — *Blízko Asanky v osade Haidradis býva Agilimund, popredný Kvád.* (Martinka) — *Na porovnanie s našimi pomermi sme vybrali rieku Bejchle ... so špecifickým odtokom plavenín 38,5 t na km*^{2}, *teda o polovicu menším ako pri rieke Loho.* (Zachar) Neskloňovaná podoba je tu potrebná aj na identifikáciu.

Popri tomto okruhu názvov jestvuje okruh mien, po ktorých sa používa nezhodná podoba miestnych mien vždy; ide napr. o slová *lokalita, kĺčta, priestor, kataster, územie, okres, oblasť, provincia, štát, rezervácia, jaskyňa, priehrada, stanica, zastávka, výrobňa, prevádzkáreň, odbočka, pohorie, horský chrbát, masív, súhvezdie ...*

Na spustnutej ploche v Brezovských kopcoch na lokalite Periská bola na dolomiticko-vápencovom podloží ... (Zachar) — *V Oblasti Levoča je rašelinisko Spišský Hrhov.* (Zvara) — *Detail spustnutej plochy na pieskovcovom podloží v pohorí Stará planina.* (Zvara) — *Druhý rad piatich sond bol založený na úzkom chrbte Mesarčevo.* (Zachar) — *Rýhová erózia v strednej časti štátu Viktória.* (Zachar) — *Protierózna*

INDEX
1971

VYDAVATEĽSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

ochrana pôdy pomocou zemných hrádzí a rybníkov v okrese Wagga. (Zachar) — *Školský príklad takejto devastácie pôdy ryhovou eróziou nachádzame v povodí Krčavského potoka v priestore Zajkovce.* (Zachar) — *Pre gravitačné územie jaskyne Domica treba vypracovať osobitný projekt pôdoochranných opatrení.* (Zachar) — *Intenzita splachu sa zisťovala na jednom svahu v katastri Prešov, na jednom v katastri Fintice a nakoniec v katastri Kapušany metrickou metódou.* (Zachar) — *Novozaložený sad marhúľ a broskýň v katastrálnom území Hovoľany (okr. Hodonín).* (Zachar) — *Okrem podrobných výskumov erózie vo vybraných lokalitách sa zisťovala intenzita erózneho odnosu aj na priľahlých svahoch priehrady Hriňová.* (Zachar)

Nezhodné určenia (miestnymi menami) sa ďalej delia. Jedny z nich bývajú len v nominatíve, napr. po menách: *kóta, lokalita, stanica, zastávka, okres, provincia, štát, rezervácia, priehrada, jaskyňa.* V druhých pomenovaciemu nominatívu konkuruje genitívny prívlastok, napr. po slovách, ktoré pomenúvajú rozlohu a tvar terénu, usporiadanie: *územie, oblasť, chotár, povodie, masív, pohorie, súhvezdie . . .*

Z klimatickej stránky možno územie Slovenského krasu zaradiť do prechodnej oblasti. (Zachar) — *V horských oblastiach Karpát, Krymu a Kaukazu škodlivo pôsobia najmä vodnozemité prívaly.* (Zachar) — *V podhorskej oblasti Vihorlatu a Popričného sa plošná erózia začína prejavovať už pri sklone svahu 1°30', ryhová erózia pri sklone 1°.* (Zachar) — *V katastri Plaveckého Sv. Petra sa vyskytuje ešte rašelinisko, západne od hájovne „Olšáky".* (Zvara) — *Pri skúmanom území geomorfologicky ide o úpätnú časť mohutného masívu Kráľovej hole, Bastkovej, Orlavy a Veľkej Vápenice.* (Zachar) — *Tento ochladzujúci vplyv masívu Nízkych Tatier sa výrazne prejavuje iba do marca.* (Zachar)

Súhrnne možno povedať, že v syntaktickom systéme slovenčiny máme obidve konštrukcie: i zhodnú konštrukciu typu *Komunálne služby mesta Topoľčian,* i nezhodnú konštrukciu typu *Komunálne služby mesta Topoľčany.* Gramatický viacej vypracovaný, ústrojnejší je typ *Komunálne služby mesta Topoľčian,* kde sa vlastné meno zhoduje s predchádzajúcim všeobecným podstatným menom. Preto sa používa pri všetkých známych menách, lebo tam ani v skloňovanej podobe nemôže vzniknúť pochybnosť, o ktorú reáliu ide. V neznámych menách by ohnutý tvar mohol sťažiť identifikáciu reálie pomenovanej miestnym názvom, preto pri neznámych (najmä cudzích) miestnych názvoch prevažuje pomenovací nominatív.

Z tohto rozlíšenia známych a neznámych reálií vyplýva i štýlové zaradenie obidvoch typov. V neutrálnych spisovných prejavoch, v hovorovom a v umeleckom štýle, kde prevažujú známe (alebo za známe pokladané) reálie a obyčajne sa pomenúvajú iba samým vlastným menom, používa sa vlastné meno v zhodnej podobe. V odbornom štýle,

kde sa opisujú zväčša neznáme reálie, prevládol nezhodný typ a ten sa potom automaticky dostáva aj k známym názvom. Pomenovací nominatív sa priam mechanicky používa v administratívnom štýle (v úradných písomnostiach, vo vojenských hláseniach a v iných vojenských textoch).

Po istých všeobecných menách sa používa len nezhodný typ. Aj ten sa však ďalej delí. Po menách z okruhu: *kóta, lokalita, kataster, okres, štát, provincia, stanica, výrobňa, prevádzkáreň* ... sa používa len pomenovací nominatív ako explicitné vyjadrenie toho, čo sa inakšie označuje aj číslom, značkou a pod., napr. *kóta 213, výrobňa 2, prevádzkáreň 6.* Po iných menách, ako sú napr. *územie, oblasť, chotár, pohorie, masív* ..., zasa pomenovaciemu nominatívu konkuruje genitívny prívlastok. Nezhodné vyjadrenie podporujú aj daktoré gramatické okolnosti, keď zhode prekážajú členy viacnásobného výrazu, ak nie sú všetky v rovnakom tvare, v takom istom rode ako predchádzajúce všeobecné meno a pod. Zhodné vyjadrenie tesným prístavkom sa zasa podporuje zhodou v rode vlastného a všeobecného mena.

Napokon by sme chceli vysloviť všeobecnú zásadu: Kde to neprekáža dorozumeniu a (uvedeným) gramatickým požiadavkám, treba používať miestne vlastné mená v zhodnom tvare. Tejto zásady sa treba držať aj v našich východiskových príkladoch: *Komunálny podnik mesta Topoľčian, 600 rokov mesta Trstenej.*

*Z histórie slovenskej slovnej zásoby**

JÁN DORULA

Berecin, šarha, šarhovňa a ďalšie príbuzné slová

Slovenský historik Mikuláš Mišík sa v štúdii *K otázkam osídlenia Zvolena*[1] zaoberá aj po latinsky napísanými tzv. Turčiansko-liptovskými privilégiami z 13. storočia. Medziiným tam píše: „Od cenzu 12 denárov

* Pre jazykovú kultúru má prvoradý význam poznanie súčasného stavu spisovného jazyka. Ale pre komplexné chápanie jazykovej kultúry je dôležitý aj pohľad na vývin jazyka, na osudy jeho jednotlivých prostriedkov ap. Týmto otázkam sa budeme venovať v článkoch pod nadpisom *Z histórie slovenskej slovnej zásoby.* (Poznámka redakcie.)

[1] Historický zborník kraja. Zv. 4. 1. vyd. Banská Bystrica 1969.

ročne boli oslobodení villicus, jeho zástupca — žalárnik — „preco", respektíve „berten", ako ho tiež nazývajú privilégiá, a aj pastier rožného a iného dobytka, od ktorého sa odvádzal ročný cenzus." (str. 50) „Na čele občiny (villa) stál „villicus", neskorší richtár. K dispozícii mal pomocníka, ktorého Turčianskoliptovské privilégiá volajú „preco, berten", akýsi dobový „kišbír, dráb, hajdúch" (str. 52). Teda v texte z roku 1265 *villici eciam et preco, quod Berten dicitur, ac ille miles, qui in suo anno equum exercitualem tenet, nullum debitum vel census solvere tenebuntur*[2] máme doložené slová *preco* (lat. *praeco*) a *berten* (porov. dnešné maď. *börtön*), ktorými sa označuje žalárnik, pomocník vrchnosti, vykonávajúci aj iné poriadkové služby.

S týmito slovami, použitými v takomto význame, stretáme sa opäť o niekoľko storočí neskoršie na východnom Slovensku. Slovo *preco* (žalárnik) sa vyskytuje v zápisoch z roku 1660 a 1664 v Bardejove. Pozoruhodné je, že ho v týchto zápisoch používa opäť človek, ktorý sa do Bardejova prisťahoval z Liptova — hodinár Esaias Stephanides z Liptovského Mikuláša. V liste, ktorý v roku 1664 napísal a nechal v Bardejove vo väzení,[3] vysvetľuje richtárovi mesta, že by nebol odtiaľ ušiel, ale tamojší *preco* ho nastrašil, že nebárs vyjde už z toho väzenia, a že mu aj priniesol niekoľko pilníčkov.

Ale v Bardejove aj inde na východnom Slovensku (doklady zo 17. storočia aj z Prešova, Sabinova, Levoče) sa používalo slovo *berecin*. *Berecin* (= preco) bol človek, ktorý mal na starosti väzňov (držal ich pod zámkou) a vykonával aj ďalšie práce v meste; bol blízkym katovým spolupracovníkom. Jeho obydlie sa nazývalo *bereciňec*, a pretože to bolo miesto, kde zatvárali, väznili rôznych previnilcov, znamená *bereciňec* súčasne aj väzenie (= väznica). Aj spomínaný E. Stephanides píše svoj list v Bardejove *w/beretyney*. Popri podobe *bereciňec* je dobre doložená i podoba *bereciňska, -ej* (spodstatnené prídavné meno), ktorá vznikla zrejme z pôvodnejšieho spojenia *bereciňska chiža*.

Slovo *berecin* (základ *berec-*) súvisí s českým slovom *biřic*,[4] s ruským *birič*, s hornolužickým *běrc, běric* a s dolnolužickým *běric, běricař, biric, biricař*. Pomery v hornej a dolnej lužičtine, ako ich poznáme z do-

---

[2] Podľa prepisu uverejneného v Sborníku muzeálnej Slovenskej spoločnosti, *25*, 1931, príloha str. 5; na vydanie pripravila Mária Jeršová-Opočenská.

[3] Pozri DORUĽA, J.: O stredoslovenských jazykových prvkoch v textoch a zápisoch zo 17. storočia na východnom Slovensku. Nové obzory, *11*, 1969, s. 386—389.

[4] Pozri GEBAUER, J.: Slovník staročeský. Zv. 1. 2. nezmenené vyd. Praha 1970.

stupných slovníkov,[5] sa v našom prípade zhodujú s pomermi vo východnej slovenčine (medziiným sú tam aj iné odvodzovacie prípony). Východoslovenskému *bereciňec (bereciňska)* zodpovedá hornolužické *běrcownja, běricnja* a dolnolužické *běricńa, běricaŕńa, biricńa.* Významová náplň východoslovenských slov *berecin, bereciňec* a uvedených lužickosrbských paralelných výrazov je totožná. Ide o pozoruhodnú súvislosť dvoch protiľahlých okrajov západoslovanského jazykového územia. Nie je to však nič výnimočné; v okrajových nárečiach sa často lepšie zachováva starší stav.

So slovenským *berecin, bereciňska, bereciňec* úzko súvisí maďarské *börtön,* ktoré prekonalo v podstate rovnaký významový vývin.[6]

Slová *berecin, bereciňska, bereciňec* poznáme len z oblasti východného Slovenska. Na strednom a západnom Slovensku sa v takom istom význame používalo slovo *šarha (šerha).* Šarha býval *v šarhovni (šerhovni)* a vykonával funkciu žalárnika. V službách mesta vykonával i ďalšie práce. Bol blízkym katovým spolupracovníkom. V banskobystrickej účtovnej knihe z roku 1651 sa zaznačuje plat šarhu a kata pod spoločným záhlavím *Mistra a sserhi Plat,* pričom je zaujímavé, že týždenný plat šarhu bol poldruha zlatého, zatiaľ čo katov len jeden zlatý. V tej istej účtovnej knihe sa dozvedáme ďalej o účinkovaní šarhu pri popravách — dostával jeden zlatý „od vyvolania" (v paralelnej nemeckej účtovnej knihe: *dem Schergen vom Ausschreien f. 1).* Na porovnanie možno uviesť, že kat dostal od sťatia (od jednej hlavy) tiež jeden zlatý. A jeden zlatý dostali aj drábi, ktorí odsúdenca viedli na popravisko. Pravda, popri „vyvolávaní", t. j. hlasnom oznamovaní (porov. nem. *Ausschreien),* informovaní verejnosti o poprave a odsúdencovi, mal šarha ešte mnoho ďalších starostí s väzňami. Podľa spomínanej banskobystrickej účtovnej knihy vyplatilo mesto šarhovi na základe ním predložených dokladov 7 zlatých a 58 denárov za rozličné výdavky a chlieb. Z hospodárskeho denníka z Krupiny z roku 1684 sa dozvedáme, že šarha kopal jamy pod šibenicami, vyvádzal z mesta vypovedané hriešnice, že robil aj funkciu hlásateľa *(Sarhowy od wolanya, aby hrozno messtanya na predawanya newyrezawaly d. 24).*

---

5 PFUHL, Chr. Tr.: Obersorbisches Wörterbuch. Budyšin 1866. Fototyp. vyd. Bautzen 1968. MUCKE, E.: Wörterbuch der niedersorbischen Sprache und ihrer Dialekte. Zv. 1. St. Petersburg 1911—1915 a Prag 1926. Nezmenené vyd. Bautzen 1966.

6 Pozri DORULA, J.: O maďarčine na Slovensku a preberaní slov maďarského pôvodu do slovenčiny v období predbernolákovskom. In: Studia Slavica, 17. Budapest 1971, s. 95-99.

Aj kat vykonával rozličné iné roboty v meste, ako to máme v písomnostiach dobre doložené. Tak napr. z roku 1660 máme z Trenčína záznam, že sa zaplatilo ‚mistrovi popravnému' od čistenia mesta od psov 2 zlaté a 50 denárov (od 50 psov, 5 den. za psa). Alebo v roku 1697 v liste richtárovi a rade mesta Prešova sa kat A. Maršalek domáha pláce za to, že dával čistiť mesto. Spolupráca medzi katom a šarhom nebola vždy hladká. Často dochádzalo medzi nimi k sporom (máme o nich záznamy z Prešova, Levoče i Trenčína). Hoci boli obidvaja v službách mesta, podliehali mestskej vrchnosti, kat sa niekedy pokladal za bezprostredného predstaveného šarhovi. Samo slovo *kat* sa v písomnostiach vyskytuje menej, nepoužíva sa v priamom styku s katom. Najčastejšie sa používa slovo *mister* i spojenia *mister mesta N., obecný, mestský (mesticki, mescicki), popravný mister, mister popravného miesta,* lat. *iustitiae executor.*

Slovo *šarha, šerha* pochádza z nem. *Scherge*[7] — služobník na súde, súdny zamestnanec; Gerichtsdiener.[8] Je to staré prevzatie do slovenčiny, o čom svedčí i hláskoslovná zmena *g* na *h,* ktorá sa v tomto slove uskutočnila už na slovenskej pôde.

V takom istom význame sa používalo v nemčine aj slovo *Büttel* (pozri cit. diela od autorov Kluge-Mitzka a H. Paul), ako to vyplýva aj z nemeckej účtovnej knihy z Banskej Bystrice z roku 1651, kde sa paralelne k slovenskému nadpisu *Mistra a sserhi Plat* v slovenskej účtovnej knihe z toho istého roku uvádza nemecký nadpis *Maisters Vnd Pűtls Besoldung,* ale hneď ďalej sa už píše: *Dem Schergen seinen Soldt ...* (slovensky: *Sserhou plat ...).* Z nem. *Büttel* (pozri v predchádzajúcom nem. texte zápis *Pűtl)* mohlo u nás vzniknúť *pitl,* ktoré však máme doložené len zriedka (napr. z roku 1598: *sserha a pitl Mesteczka Trnowcze,* t. j. šarha alebo pitl mestečka Trnovca) a ani neskôr sa toto slovo v slovenčine neudomácnilo.

Zriedkavejšie sa používalo aj slovo *porkoláb,* známe v takomto význame z maďarčiny (tam z nem. *Burggraf).*

Popri slove *šarha* poznáme vo význame „väzenský dozorca" aj slovo *temničiar,* doložené z Krupiny zo 17. a 18. storočia (tak napr. temničiarovi a drábom, ktorí ako vykonávatelia rozsudku bili pred mestským domom jednu ženu, zaplatilo sa v roku 1706 z mestskej kasy 48 denárov za 4 žajdle vína). Toto slovo zaznamenáva i známy kamaldulský slovník z roku 1763 *(Syllabus dictionarii latino-slavonicus...): carcera-*

---

[7] V paralelnom nemeckom texte k spomínanej účtovnej knihe z Banskej Bystrice sa ako ekvivalent slova *šerhovňa* uvádza nem. *Schergstueben.*

[8] Bližšie pozri v slovníkoch KLUGE, F. — MITZKA, W.: Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, 20. vyd. Berlín 1967, s. 644. Udáva sa tam, že v nemčine mohlo toto slovo označovať rozličné osoby pri súde a okolo súdu, mohlo označovať aj kata. Pozri aj PAUL, H.: Deutsches Wörterbuch. 6. vyd. Tübingen 1966, s. 540.

rius ... temničár, hospodár temnici. Slovo *Temňičár* pozná aj Anton Bernolák v tom istom význame *(custos carcerarius, Kerkermeister;* synonymum *Šerha).*[9] Pravda, Anton Bernolák uvádza aj slovo *Šerha* a odvodeniny (pri slove *Šerhovňa* má synonymá *Wazeňí, Temňica).* Popri významoch „súdny zriadenec, zamestnanec" (nem. *Häscher, Büttel, Ausschreier, Schinder, Schinderknecht,* čes. *Biřic, Pochop, Ras, Škariant)* a „temničiar, väzenský dozorca" uvádza Bernolák pri slove *Šerha* aj významy: „trýzniteľ, mučiteľ" *(carnifex tortor; Marterer, Plager, Peiniger;* synonymá *Kat, Trápiteľ, Mučár),* používané aj ako nadávka (nem. *Schinder),* a význam „vydierač, pijavica" — človek, ktorý iných vyssáva *(hirudo, exsuctor aliorum; der andere aussauget;* maď. *vér szopó).*[10]

V slovenskej spisbe 19.—20. storočia sa slovo *šarha* už často používa vo význame „kat" i vo význame „lotor; trýzniteľ" (pozri už u Bernoláka): *...uväznili ho, a dňa 23-ho júlia 1635 rukou šerhy zišiel zo sveta* (Sokol I, 1862, 61); *Oh, prečo som ho (Fernanda) nenechala zahynúť pod šarhovým palošom!* (Sokol VI, 1867, 199); *Zimowski schytil nôž zo stola a postavil sa na obranu. Ale márne: šarhovia Rovenkovi ho obkľúčili ani vlci, hodili mu na hlavu plášť a niesli ho, kopajúceho a hryzúceho, von* (Jége, Wieniawského legenda).[11] Toto slovo sa vyskytuje aj vo význame „odpratávač mŕtvol" — zvierat, ale aj ľudí (zaznamenáva aj Bernolák), ak sa z nejakých dôvodov (väčšinou ide o mŕtvoly samovrahov) nepochovávajú podľa zvyčajných náboženských obradov: *Spustil sa a zosadol na chotári práve tam, kam vyvlačujú za nohy samoubijcov šarhovia* (Jonáš Záborský, Rozprávky); *Samovraha vyvezie šarha na chotár* (Martin Rázus, Júlia). J. G. Tajovský v hre Smrť Ďurka Langsfelda používa slová *kat* i *šarha* už vo významoch, ktoré dobre poznáme z dnešnej slovenčiny. Súčasný Slovník slovenského jazyka uvádza pri slove *šarha* dva významy: 1. zamestnanec obce, ktorý chytá potulujúce sa psy, zabíja psy zostarnuté

---

9 Slowár Slowenskí ... Zv. 4. Budín 1825—27, s. 3296.

10 Tamže, s. 2921.

11 Starší význam („katov pomocník") máme doložený ešte zo štúrovskej slovenčiny z roku 1851: Keď chceme očuť o barbarstve ludskom, len očujme Velebnjeho pána Beneša, farára Habánskeho v Sobotišti, ktorí odprevádzau Kapitáňa k šibeňicjam. Tento viďeu, jako šibeňiční sluhovja, keď ňemohli velikje železá na nohách Kapitánovích odkleňiť s kladivami ich odrážali, pri čom kosti ňešťastnjeho odsúdenca len tak prašťali, a on chudák zvíjau sa od bolesťi a so zatisknutími zubami ňjesou i otrapi smrťi i buole kladivom šerhovským puosobenje. (Slovenskje Pohladi I, 1851, 155—156). Šerhovské kladivo — kladivo patriace šarhovi, šibeničnému sluhovi.

alebo choré, šinter, 2. kat, lotor, najatý vrah.[12] Postupná zmena vo významovej náplni slova *šarha* súvisí s postupnou zmenou (obmedzovaním) šarhovej pracovnej náplne. Obmedzovanie okruhu prác, ktoré šarha pôvodne vykonával, súvisí s rozvojom spoločnosti, so stále prehĺbenejšou deľbu práce. Najbežnejší je dnes v slovenčine ten význam, ktorý sa v Slovníku slovenského jazyka uvádza ako prvý; tento význam je dobre známy aj v slovenských nárečiach.[13] V tomto význame sa slovo *šarha* dostalo aj do východoslovenských nárečí. Vysvetliť však dnešnému čitateľovi, že slovo *šarhovňa* v texte z roku 1670 znamená „miesto, kde šarha zabíjal mačky a psov", ako to robia autori knihy *Cesty za poznaním minulosti,*[14] je skreslením historickej skutočnosti.

Popri slove *šarha* je v uvedenom 1. význame („chytač psov") známe v slovenčine aj slovo *šinter*[15] (z nem. *Schinder*), ktoré však v starších písomnostiach nie je dosiaľ doložené a nezaznamenáva ho ani A. Bernolák. Ba nenašli sme naň v slovenčine doklad ani z 19. storočia. Doklady sú z novšej literatúry (Jesenský, Tajovský, Vámoš, Jarunková). Ivan Stodola v nedávno vydanej knihe *Smutné časy, smutný dom* (vyšla v roku 1969) používa slová *šarha* a *šinter* zamieňavo v rovnakom význame. Slovo *šinter* je v uvedenom 1. význame (i v prenesenom „samopašné dieťa, huncút") rozšírené aj v slovenských nárečiach. Podľa starších dokladov by sa ukazovalo, že je toto slovo v slovenčine novšieho pôvodu.**

---

12 Slovník slovenského jazyka. Zv. 4. 1. vyd. Bratislava 1964, s. 394.

13 V nárečiach sa používa toto slovo miestami aj v prenesenom význame „neposedné dieťa, huncút".

14 ALBERTY, J. — GINDL, J. — KOČIŠOVÁ, A.: Cesty za poznaním minulosti. Výber dokumentov k výuke dejín feudalizmu na školách stredného Slovenska. 1. vyd. Banská Bystrica 1970, s. 101.

15 Slovník slovenského jazyka. Zv. 4., s. 409 ho kvalifikuje ako niž. hovor. a zaznamenáva i známy expresívny význam „samopašný chlapec, bežtár, huncút".

** V sérii príspevkov *Z histórie slovenskej slovnej zásoby* vychádzam z bohatého archívneho materiálu zozbieraného vlastným výskumom a tiež z materiálu pre budúci historický slovník slovenského jazyka zhromaždeného v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV v Bratislave, kde mám možnosť používať aj ďalšie slovníkové zbierky — zo spisovného jazyka i nárečí. Charakter časopisu nedovoľuje publikovať potrebné množstvo dokladového materiálu, ale všetky výklady v týchto príspevkoch sú materiálovo doložené a overené. Len menšia časť dokladov sa tu uvádza v presnom transliterovanom prepise, ostatné doklady sa formálne upravujú, niektoré sa len spomínajú. Spomínané úpravy však nijako nezasahujú lexikálnu hodnotu dokladov, nenarúšajú ich významovú stránku, ani príslušné slovné spojenia.

Slová luh, lúžok, lúžtek, lužný v slovenských chotárnych názvoch

MILAN MAJTÁN

1. Slová *luh, lužný* sa v súčasnej spisovnej slovenčine využívajú najviac v odbornej terminológii *(lužný les* = les v páse zaplavovaných nížin) a v poézii. Ich význam možno vcelku dobre postihnúť v historických aj v súčasných textoch.

... my viduce pohana, že o naše hrdla stal, my sme se ukryli a utiekli do našich l u h o v zo včeckyma našimi statky, společne i z ditkami a i s čeladkami svymi. — Hlavačov syn zval jich d o l u h o v na naše vozy a na našu čelad a tak jich i doviedol a pobrali nam trinastero čeladi a koni šestatricat. — I na to svedomi mame, že kedy tej čeladi nabrali, ukazoval: Tuto pane berte v tom trsti. (Veselé, okr. Trnava z roku 1663)

Vie-li a pamata-li svedek, že netoliko Končadlžie než i za Končadlžim ty pasienky, kdežto predešle l u h y neb vrbiny boli, až po stare brehy, vždycky tym spusobem od pamati lidskej slobodne a bez všelijakej prekažky tiže Novanie uživali, jakožto ve svem vlasnem dobytky pasajice? (Trenčín z roku 1693)

... jeden isty kus l u h u v tom istem voderackem chotare blisko panskej biskupskej luky klčuvali a na luku vyrabali (Krakovany, okr. Trnava z roku 1747)

Davame na znamost straniva l u h u našeho, ktery nam slavne panstvo nasilne vzalo, pre ktery l u c h dosti bitky a areštu v putach pri panskej robote potstupit sme museli, v kterem l u h u žaden pansky statek se nepasel, pomimo naš dedinsky (Horenice, dnes časť obce Horenická Hôrka, okr. Považská Bystrica z roku 1778)

* * *

Pozdĺž Dunaja a južného toku Váhu rozprestierajú sa l u h y, význačné stromami topoľ čierny (Populus nigra), topoľ biely (Populus alba), jaseň štíhly (Fraxinus excelsior), brest poľný (Ulmus glabra), väz (Ulmus laevis), jelša okrúhlolistá (Alnus rotundifolia), dub, lipa, a charakteristické rozličnými lianami: chmeľ obecný (Humulus lupulus), pupenec plotný (Convolvulus sepium) a najmä plamienok plotný (Clematis vitalba).

Významným l u h o v ý m okresom je svätojurský Šúr.

Pozdĺž riek sa tiahli pásma vlhkého lesa l u ž n é h o, čiže l u h o v é háje vŕb, topoľov, osík, jelší, javorov a brestov s bohatým listnatým podrastom vŕb, čremchy, vtáčieho zobu, hlohu a iných krovín, ktoré boli spletené lianovitými rastlinami, ako sú chmeľ divý (Humulus lupulus) a plamienok plotný (Clematis vitalba).

... miznú močiare, zmenšuje sa počet rozličných mŕtvych ramien riek a potokov a s nimi sa stráca pôvodná hydrofilná vegetácia. Získali sa nové plochy na osadenie a obrábanie.

Tým všetkým nížiny stratili temer všetko, čo im dala príroda. Pôvodná lesná pokrývka sa zredukovala na malé, úmyselne udržiavané plôšky lesíkov na strmších svahoch tabúľ a na úzke pásma alebo ostrovy hustejších l u ž n ý c h lesov na záplavovom území pri Morave, Dunaji, Malom Dunaji, Váhu, Bodrogu a Latorici. Všade inde les ustúpil poliam, duby, hraby, vŕby a lipy zamenili obilím, ovocnými stromami, vinnou révou a okopaninami.

(Historické texty sú z kartotéky historického slovníka, budovanej v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, súčasné zo *Slovenskej vlastivedy I*, Bratislava 1943, 163, 291 a 349).

Podľa uvedených dokladov ukazuje sa neúplný výklad slova *luh* ako „vlhký vysokokmeňový les, háj pri vode", ktorý uvádza Slovník slovenského jazyka (II, 64). Možno vari širšie vymedziť obsah tohto pojmu: „listnatými stromami, krovinami, trstím alebo inými vodomilnými rastlinami porastená časť terénu, močaristá alebo zaplavovaná, obyčajne v blízkosti vodných tokov, ktorá sa nedá obrábať, ale sa môže využívať napr. ako pasienok".

2. V slovenských chotárnych názvoch sa slovo *luh* a od neho odvodené slová vyskytujú často. Výskyt slova *luh* samostatne, v zložených i predložkových chotárnych názvoch máme doložený zo 130 obcí takmer z celého Slovenska, pričom najmenej dokladov je práve z nížin juhozápadného Slovenska, z južnej časti východného Slovenska a z hornej Trenčianskej. Zriedkavejšie sú deminutívne podoby *lúžok/lúžek* (40 dokladov) a *lúžtek*, ktorá je doložená z obcí Kolačno, Ludanice (okr. Topoľčany), Hul, Vlkas (okr. Nové Zámky), Hostie, Lúčnica nad Žitavou (okr. Nitra), Dolná Lehota (okr. Dolný Kubín). Z plurálového tvaru alebo z nepriamych pádov po strate významovej priezračnosti mohli vzniknúť názvy *Lúžko*, doložený z Martina, z Dolného Srnia (okr. Trenčín), Dolnej Lehoty (okr. Dolný Kubín) a z Horného Tisovníka (okr. Zvolen), *Lužka* z Košaroviec (okr. Michalovce), *Lúšok* z Bošian a Kolačna (okr. Topoľčany). Taký charakter má aj názov *Lužoky* v Hrašovíku (okr. Košice-vidiek).

V chotárnych názvoch sa vyskytuje aj prídavné meno *lužný*, a to v zložených názvoch ako *Lužný mlyn* Radošiná (okr. Topoľčany), Spišské Podhradie (okr. Spišská Nová Ves), *Lužná skala* Lesnica (okr. Stará Ľubovňa), ale aj substantivizované v podobe *Lužno* Bobrovec (okr. Liptovský Mikuláš), Očová (okr. Zvolen), *Lužnô* Hrachovo, Vrbovce nad Rimavicou (okr. Rimavská Sobota).

Predponové a predponovo-príponové názvy utvorené od slova *luh* nie sú veľmi frekventované. Máme doklady na *Záluhy* z katastrov obcí Savčiná-Podvažie (okr. Považská Bystrica) a Kubrá (okr. Trenčín). Názov

Záluhy má aj jedno z najnovších sídlisk v Bratislave. Ďalej sú to názvy *Zalúžok* v obci Pliešovce (okr. Zvolen), *Podlužany* Šelpice (okr. Trnava), Kšinná, Súlovce (okr. Topoľčany), Záhorce (okr. Veľký Krtíš), *Podlužie* (10 dokladov), *Podlužné* v obciach Dežerice, Ruskovce a Žabokreky nad Nitrou (okr. Topoľčany), *Zálužie* Považská Teplá (okr. Považská Bystrica), Priekopa, Žabokreky (okr. Martin), Valaská Belá (okr. Prievidza), Slovenská Ľupča (okr. Banská Bystrica), Hul (okr. Nové Zámky), *Zálužčie* Briestenné (okr. Považská Bystrica), *Zaluž* Iňačovce (okr. Michalovce), *Záluže* Čachtice (okr. Trenčín), *Zálužná* Nitrianska Streda, Veľké Chlievany (okr. Topoľčany) a Zvolen, *Zálužné* Vrbové (okr. Trnava), *Zalužnice* Žilina, *Medzilužie* Žilina, *Horelužie* Žitavany (okr. Nitra), *Nadlužie* Horný Lieskov, *Predlužie* Nosice, Púchov (okr. Považská Bystrica) a pod.

Ďalšie názvy utvorené zo slova *luh* sú celkom ojedinelé: *Luhovky* Ľubiša (okr. Humenné), *Lužnica* Liptovská Porúbka (okr. Liptovský Mikuláš), *Lužica* Nižná Slaná (okr. Rožňava). Pritom názov *Lužica* je z mapy Turistického sprievodcu ČSSR, na základnej mape okresov 1:50 000 sa ten istý objekt nazýva *Lúčina.*

V názvoch vodných tokov sú podoby *Luh* (pravý prítok Rovenského potoka v hornom povodí Uhu), *Luhy* (ľavý prítok Stežného potoka v hornom povodí Uhu), *Luhový potok* (pravý prítok Trnavy v povodí Dudváhu), *Lužianka* (pravý prítok Hrona v dolnom toku), *Lužnianka/Lúžňanka* (pravý prítok Revúcej v hornom povodí Váhu) *Podlužianka* (podľa obce Podlužany — ľavý prítok Hrona v dolnom toku).

V súčasných názvoch obcí máme od základu *luh* utvorené názvy *Liptovská Lúžna* (okr. Liptovský Mikuláš), *Lužany* (okr. Topoľčany), *Lužany pri Topli* (okr. Bardejov), *Lužianky* (okr. Nitra), *Podlužany* (v okr. Levice a Topoľčany), *Hrnčiarske Zalužany* a *Rimavské Zalužany* (okr. Rimavská Sobota), *Malé Zalužice a Veľké Zalužice* (okr. Michalovce), *Malé Záluže* a *Veľké Záluže* (okr. Nitra).

Charakter osadných názvov majú aj vyššie spomenuté chotárne názvy *Podlužany.* V katastri obce Záhorce (okr. Veľký Krtíš) sa skutočne nachádza stará osada *Podlužany.*

3. Pri súčasných zemepisných názvoch nemožno iste hľadať uvedený apelatívny význam slova *luh* na všetkých objektoch pomenovaných názvami súvisiacimi s týmto slovom (napr. osadné názvy mohli vzniknúť z obyvateľských mien), ale pri vzniku názvu z apelatíva treba tento význam nevyhnutne predpokladať. Treba si uvedomiť, že ráz nášho územia sa zásahom človeka veľmi zmenil, dakedy zamokrené miesta sú dávno odvodnené, mnohé luhy zanikli a na ich miestach je dnes obrábaná pôda. Súčasne s tým sa z každodennej ľudovej slovnej zásoby vytrácalo aj slovo *luh.* Ľudová etymológia dnes spája slová *luh, lúžok* so slovami *kaluž, kalužina,* ba aj so slovom *lúh,* lebo významová prie-

zračnosť slova *luh* sa stráca. Pri spájaní so slovom *lúh* sa vychádza z prirovnania „voda teplá ako lúh" (na zamokrených miestach v luhoch bývalo a býva v lete vody dosť). Možno pripomenúť, že v staršej slovnej zásobe slovo *lúh* malo význam „zásaditý výťažok z dreveného popola alebo z iných látok (napr. z vtáčieho trusu), obsahujúcich draslík". Po domácky vyrobený lúh z dreveného popola sa ešte aj začiatkom tohto storočia používal, najmä na vidieku, pri praní.

Výskyt a geografické rozloženie zemepisných názvov utvorených zo slova *luh* plasticky poukazuje na postavenie tohto slova v staršej slovenskej slovnej zásobe. Rovnako môže pomôcť pri dotváraní obrazu o ráze nášho územia v dávnej i nedávnej minulosti.

ROZLIČNOSTI

Skloňovanie rumunských osobných mien na -u

Pravidlá slovenského pravopisu uvádzajú o skloňovaní cudzích priezvisk na *-u* veľmi zrozumiteľnú a ľahko aplikovateľnú poučku (pozri *Pravidlá slovenského pravopisu,* desiate, zrevidované vydanie, Bratislava 1970, 66), a predsa sa v ohýbaní týchto slov robia priam školácke chyby. Napríklad v článku o zápase medzi ČSSR a Rumunskom *Po úmornom boji vyšlo slnko víťazstva,* uverejnenom v Pravde dňa 17. mája 1971, čítame, že „Satmareanu, Dumitru, Dembrowski a aj Dumitrache možno zaradiť medzi najlepších európskych futbalistov".

Z hľadiska vetnej funkcie osobné mená v tejto vete vystupujú ako viacnásobný priamy predmet čiže predmet v jednoduchom akuzatíve. Formálne však túto skutočnosť autor článku nevyjadril, hoci podľa pravidiel platných v slovenskej morfológii všetky osobné mená v uvedenej vete sa dajú skloňovať.

Pre rumunčinu sú osobné mená zakončené na *-u* typické. Tie majú nad menami iného zakončenia značnú prevahu. Len v mužstve, ktoré hralo v Bratislave 16. mája 1971, sú tieto mená na *-u: Raducanu, Satmareanu, Dinu, Mocanu, Dumitru, Neagu* a *Lucescu,* čiže z 11 mien 7 má zakončenie na *-u.* Veľkú skupinu týchto mien tvoria patronymá, t. j. priezviská odvodené od otcovho krstného mena, napr. *Antonescu, Dumitrescu, Filipescu, Grigorescu, Ionescu, Niculescu, Todorescu, Vasilescu* a pod. Sú to podobné prezviská ako napr. ruské a bulharské *Anto-*

nov, Dimitrov, Petrov, Pavlov, Nikolajev, Lukin (= Lukášov syn), *Fomin* (= Tomášov syn) alebo i mená ako *Petrovič, Pavlovič, Ivanovič* atď. Uvedené rumunské patronymá sa tvoria príponou pochádzajúcou z lat. *-iscus,* ktorá je v indoeurópskych jazykoch veľmi rozšírená. Tvoria sa ňou prídavné mená, napr. v slovenčine *priateľský, občiansky,* ale i mnohé priezviská: *Krásnohorský, Malatinský, Podhradský* a pod. Osobné mená s touto príponou sú rozšírené najmä v poľštine. *Spławiński, Dygasiński, Wasilewski, Słonimski* atď.

Rumunské osobné mená na *-u* sa skloňujú v slovenčine podľa vzoru *chlap,* pričom koncová samohláska *-u* v závislých pádoch vypadáva. Napr. rumunské osobné meno *Filipescu* má tieto tvary: gen. *Filipesca,* dat. *Filipescovi,* ak. *Filipesca,* lok. *o Filipescovi,* inštr. *s Filipescom.* Toto pravidlo sa vzťahuje i na turecké, grécke a albánske osobné mená zakončené v nom. *sg.* na *-u,* napr.: *Saradžoglu — Saradžogla, Papandreu — Papandrea, Spahehu — Spaheha* (pozri *Morfológia slovenského jazyka,* Bratislava 1966, 125).

Pri ďalšom zápase medzi slovenskými a rumunskými futbalistami 15. septembra 1971 (Dinamo Bukurešť — Spartak Trnava) obidvaja reportéri, rozhlasový i televízny, celkove správne používali jednotlivé tvary rumunských osobných mien. Nesprávne tvary sa vyskytovali iba v osihotených prípadoch, napr. *... po zásahu Satmareanu* (správ. *Satmareana* — v televízii), *... s mohutným Satmareanu* (správ. *Satmareanom* — v rozhlase). Rozhlasový reportér si však niekedy nevedel poradiť s inštrumentálom, kde ponechával i koncové *-u* a hovoril napr. *... s Dinuom* (správne má byť *s Dinom).*

Osobné meno *Dembrowski* vo východiskovom texte je podľa svojej štruktúry totožné so slovenskými priezviskami na *-ský* a tak sa i skloňuje.

Nakoniec sme si nechali poznámku o osobnom mene *Dumitrache.* U nás sa zvyčajne vyslovuje tak, ako je napísané, t. j. s *-ch.* Treba však vedieť, že v rumunčine — ako i v ostatných románskych jazykoch (porov. naše *skica* z tal. *schizzo)* — sa *h* v danom prípade píše po *c* preto, aby sa tým naznačilo, že toto *c* sa pred prednými samohláskami *i* a *e* má vyslovovať ako *k,* napr.: *chelner* (vyslov. *kelner* — čašník), *chip* (vyslov. *kip* — vzhľad). Spojenie *ci* a *ce* sa totiž v rumunčine vyslovuje ako *či* a *če,* napr.: *cine* (vyslov. *čine* — kto), *ce* (vyslov. *če* — čo). Osobné meno *Dumitrache* vyslovujeme teda ako *Dumitrake* a podľa zakončenia ho skloňujeme ako slovenské prídavné mená stredného rodu tvrdého zakončenia, teda gen. *Dumitracheho,* dat. *Dumitrachemu* atď.

Š. Horváth

SPRÁVY A POSUDKY

Aktuálne problémy kultúry reči

Po sérii periodických zborníkov Voprosy kuľtúry reči I-VIII (1955—1967) vyšiel zborník *Aktuaľnyje problemy kuľtury reči* (Izdateľstvo Nauka, Moskva 1970, 404 strán). Autori zborníka sa zapodievajú širokým okruhom otázok týkajúcich sa živej problematiky jazykovej kultúry. Je to pokus teoreticky zovšeobecniť doterajšiu prácu oddelenia kultúry reči Ústavu ruského jazyka AV ZSSR. Materiál na ilustráciu svojich výkladov čerpajú autori z praxe jazykovej poradne a z odpovedí na dotazník časopisu Russkaja reč.

Vo viacerých príspevkoch sa riešia základné teoretické otázky: spisovný jazyk, spisovná norma, kodifikácia a ich vzájomné pôsobenie v jazykovom systéme. Venuje sa pozornosť spisovnému jazyku vo vzťahu k nárečiam a postaveniu odbornej lexiky v spisovnom jazyku. Autori zdôrazňujú, že jazyková kultúra má vlastný predmet výskumu a nemôže splynúť s gramatikou, lexikológiou alebo štylistikou. Vo svojich výkladoch sa často odvolávajú na teóriu Pražského lingvistického krúžku.

Z príspevkov zborníka si bližšie všimneme najmä tie, ktorých teoretické závery majú širšiu platnosť a sú podnetné aj pre prácu v jazykovej kultúre u nás.

V. A. Ickovič v príspevku *Norma i jejo kodifikácija* charakterizuje spisovnú normu ako ústredný problém jazykovej kultúry. Napriek tomu, že to uznávajú aj iní jazykovedci, chápanie normy v lingvistickej literatúre je rôzne a s tým súvisí aj nejednotnosť terminológie.

Autor rozumie pod normou jazykové jednotky a zákonitosti ich použitia existujúce v danom období v danom jazykovom kolektíve, záväzné pre všetkých členov kolektívu. V ďalšej časti štúdie Ickovič hodnotí vzťah systému, štruktúry a úzu k norme. Konštatuje, že norma je obmedzovaná systémom, ale cez jazykovú štruktúru dostávajú sa do systému javy, ktoré vznikli za hranicami normy. Pri kodifikovaní spisovného jazyka je dôležité opierať sa o tie jazykové javy, ktoré majú perspektívu vývoja. S tým súvisí chronologizácia dejín spisovného jazyka a určenie hraníc súčasného spisovného jazyka a otázka variantov. Autor vyzdvihuje kladné stránky kodifikácie, ale poukazuje aj na zápory, ktoré sa v kodifikácii prejavujú najmä vtedy, keď sa orientuje na starú normu.

Rozsahom najväčšia štúdia L. N. Skvorcova *Norma. Literaturnyj jazyk. Kuľtura reči* (40—103), ako vidno už z jej názvu, skladá sa z troch častí. V prvej časti autor podčiarkuje najmä dynamický charakter normy. Skvorcov rozlišuje normu realizovanú (patrí sem praktická kodifikácia) a realizujúcu sa alebo potenciálnu (sem zaraďuje to, čo sa stáva alebo môže stať normou, resp. jej súčasťou, napr. novotvary).

V súvislosti s normou kladie si autor otázku, či je možné predpokladať budúci vývoj jazykových javov a prichádza k záveru, že zárodky budúceho stavu jazyka sa utvárajú v súčasnosti.

Druhá časť štúdie *(Spisovný jazyk)* rieši vzťah normy k spisovnému jazyku a nárečiam. Autor sa dotýka aj problému regionálnych variantov spisovného jazyka, ale upozorňuje, že táto otázka ostáva v lingvistike stále otvorená.

V tretej časti štúdie *(Jazyková kultúra)* navrhuje autor v súhlase s G. O. Vinokurom rozlišovať v rámci tohto termínu dva stupne. Prvým stupňom je podľa neho jazyková výchova, v ktorej procese si hovoriaci osvojí normy spisovného jazyka. Druhým, vyšším stupňom je jazyková kultúra vo vlastnom zmysle slova. Tu nastupujú iné kritériá hodnotenia ako na prvom stupni (primeranosť, funkčnosť jazykových prostriedkov). Jazyková kultúra predpokladá aj vysokú celkovú kultúrnu úroveň a poznatky z mnohých oblastí. Takéto formulovanie jazykovej kultúry je bežné aj v českej a slovenskej jazykovednej literatúre.

Problematikou normy a kodifikácie sa zaoberá aj zhrňujúci príspevok B. S. Švarckopfa *Očerk razvitija teoretičeskich vzgľadov na normu v sovetskom jazykoznanii.* Autor ukazuje, ako diametrálne sa zmenilo chápanie normy v sovietskej lingvistike od dvadsiatych rokov podnes. Spočiatku sa zdôrazňovali rôzne kritériá normatívnosti, ale prvé pokusy definovať normu mali spoločný nedostatok v tom, že vychádzali z vonkajších jazykových kritérií. Prvý začal vychádzať z vnútorných zákonov jazyka V. V. Vinogradov. B. S. Švarckopf zdôrazňuje, že od tridsiatych rokov sa otázky spisovnej normy začínajú riešiť s prihliadnutím na výsledky Pražskej lingvistickej školy.

Špecifickú sféru pôsobenia noriem spisovného jazyka skúma príspevok V. P. Danilenka *Lingvističeskoje izučenije terminologii i kuľtura reči.* Terminológiu definuje Danilenko ako podsystém spisovného jazyka, ktorý má vlastnú sféru pôsobenia a charakterizujú ho niektoré odlišné črty. Autor si všíma vzťah terminológie k spisovným normám a v tejto súvislosti uzatvára, že v odbornej lexike je norma totožná s normami ostatných zložiek spisovného jazyka a že normatívne je to, čo je zaužívané v terminologickom podsystéme, pokiaľ to nie je v rozpore s tendenciami jazykového vývinu.

Autori G. I. Miskevič a L. K. Čeľcovová sa zamýšľajú nad otázkou novotvarov v príspevku nazvanom *Novyje slova, ich priňatije i normativnaja ocenka.* Je to podľa nich v lexike súčasnej spisovnej ruštiny (ktorú ohraničujú päťdesiatymi a šesťdesiatymi rokmi) skupina slov nepatriacich ešte úplne do spisovného jazyka. Najširšia oblasť používania týchto slov a prameň, odkiaľ sa dostávajú do používania, je periodická tlač, noviny a časopisy. Na všetky nové skutočnosti vo vede, politike, kultúre reaguje tlač najpohotovejšie, a preto noviny často ako prvé zaznamenávajú vznik nových slov.

Pri hodnotení neologizmov treba podľa autorov vychádzať z toho, že nové slová predstavujú potenciálne prvky lexikálneho systému jazyka. To predpokladá ich hodnotenie z dvoch aspektov: a) z hľadiska správnosti alebo nesprávnosti utvorenia nového slova; b) z hľadiska možnosti jeho zaradenia do systému jazyka. Autori upozorňujú, že jazykoveda nedosiahla ešte taký stupeň vývoja, aby bolo možné predvídať výsledky ustavične prebiehajúceho procesu tvorenia nových slov.

Okrem príspevkov, ktorých problematiku sme sa pokúsili priblížiť, sú tu ešte dva príspevky B. S. Švarckopfa *Jedinica frazeologičeskogo sostava jazyka i norma* a *Problema individuaľnych i obščestvenno-gruppovych ocenok reči.* Z kvantitatívneho hľadiska pristupuje k norme L. K. Graduina v článku *Norma i statistika.* G. A. Zolotovová má príspevok *Sintaksičeskaja sinonimija i kuľtura reči.* Morfologickou problematikou sa zapodieva článok *O sklonenii imion sobstvennych* od L. P. Kalakuckej.

Príspevky v recenzovanom zborníku sa vyznačujú komplexným prístupom k hodnoteniu problematiky jazykovej kultúry. Aj keď v našej lingvistickej tradícii sú na niektoré čiastkové otázky odlišné názory, môže byť štúdium zborníka Aktuaľnyje problemy kuľtury reči užitočné aj u nás.

A. Španková

SPYTOVALI STE SA

Zadažďovať. — Ing. F. S. z Katedry mechanizácie rastlinnej výroby VŠP v Nitre nás upozorňuje na potrebu rozlišovať slovesá *postrekovať* a *zadažďovať.* Doslovne píše:

„Rozstrekovanie kvapaliny pri zavlažovaní má iný účel. Kvapalinou (vo väčšine prípadov čistou vodou) chceme doplniť chýbajúcu vlahu v pôde v celom profile ornice. To môžeme urobiť sústavným alebo opakovaným rozstrekovaním vody na to isté miesto. Nahrádzame tak prirodzený dážď. Preto sa usilujem nahradiť doteraz veľmi zaužívané pomenovania *postrekovač, postrekovanie, postrekovať* vo význame zavlažovania pôdy pomenovaniami *zadažďovanie* a *zadažďovať.*"

S citovaným názorom Ing. F. S. treba v plnom rozsahu súhlasiť. Slovník slovenského jazyka síce uvádza sloveso *zadažďovať* ako zriedkavé, ale pri prídavnom mene *zadažďovací* už takejto obmedzovacej poznámky niet. Poznámkou *zried.* sa však nehodnotí jazyková podoba uvedených slov. Treba povedať, že sloveso *zadažďovať* i všetky od neho odvodené pomenovania sú utvorené správne. Za veľmi závažný argument v prospech slovesa *zadažďovať* pokladáme aj okolnosť, že treba čo najzreteľnejšie odlíšiť postrekovanie a zadažďovanie v tom zmysle, že postrekovanie má obyčajne ochranný cieľ.

J. Horecký

Tvarôžky? — Pracovníci Výskumného pracoviska mliekárskeho priemyslu v Žiline: „Dovoľujeme si obrátiť sa na Vás s problémom, s ktorým sa v našom odbore často stretáme. Ide o slovenský výraz pre syry nazývané *tvarôžky* (asi podľa českého názvu *olomoucké tvarůžky).* Pretože v Slovníku slovenského jazyka sa výraz *tvarôžok* neuvádza (SSJ zaznačuje iba podobu *tvaroštek),* nevieme, ktorý výraz je správnejší, a ako utvoriť názov výrobne týchto syrov: *tvarôžkáreň,* a či *tvaroštekáreň.*"

Názvy *tvarôžok* a *tvaroštek* na označenie istého druhu syra nie sú vhodné lebo sú to zdrobneniny slova *tvaroh*. Keď sa pozrieme do Slovníka spisovného jazyka českého III (Praha 1968), zistíme, že slovo *tvarůžek*, ktoré sa tu vysvetľuje ako „uzrálý sýr z tvarohu ve tvaru koláčků", sa hodnotí ako oblastné moravské, teda nespisovné. Ako spisovný ekvivalent sa uvádza slovo *syreček*. V spisovnej slovenčine namiesto podôb *tvarôžok* a *tvaroštek*, ktoré uvádzajú autori listu, odporúčame používať slovo *syrček* (množ. číslo *syrčeky*). Toto slovo uvádza aj Slovník slovenského jazyka IV (Bratislava 1964) a vysvetľuje ho takto: „osobitný druh syra majúci tvar koláčika".

Na druhú časť otázky odpovedáme toto: Názvy miesta, kde sa vykonáva istá činnosť, sa v spisovnej slovenčine tvoria od pomenovania veci alebo činnosti pomocou prípony *-áreň/-iareň*. Napríklad: *guma — gumáreň, mlieko — mliekáreň, stroj — strojáreň, strihať — striháreň, sušiť — sušiareň*. Aj názov výrobne, kde sa vyrábajú syrčeky, utvoríme pomocou prípony *-áreň*, teda *syrčekáreň*.

Môžeme ešte spomenúť, že pomenovanie osoby, ktorá sa zaoberá výrobou syrčekov, utvoríme od názvu *syrček* príponou *-ár*, teda *syrčekár*. Názov výrobného odvetvia je *syrčekárstvo* a príslušné vzťahové prídavné meno je *syrčekársky*. Takto dostaneme celý derivačný rad, ktorého základom je slovo *syrček: syrček — syrčekár — syrčekáreň — syrčekársky — syrčekárstvo*.

M. Považaj

Vážený priemer, nie váhovaný priemer. — Ing. R. Š., Endokrinologický ústav SAV: „Zaujíma ma jazyková správnosť a primeranosť výrazu *vážený priemer*. Pri výpočte priemeru v štatistike sa stáva, že rozličným prvkom pripisujeme rozmanitú závažnosť podľa presnosti merania, podľa serióznosti merajúceho ap. V tejto súvislosti je bežný výraz *vážený priemer*, ktorý je síce v štatistike zaužívaný, ale v praxi, napr. v pedagogickom procese, môže viesť aj k nedorozumeniam. V rozhovoroch s technikmi som sa stretol s podobou *váhovaný priemer*, ktorá sa mi zdá sympatickejšia."

V spisovnej slovenčine sa význam „zisťovať váhu niečoho; posudzovať, hodnotiť" pomenúva slovesom *vážiť* (pozri *Slovník slovenského jazyka V*, str. 27). Toto sloveso je všeobecne známe a navyše má platnosť odborného termínu. Nebolo by výhodné zavádzať namiesto neho novotvar *váhovať* a jeho odvodeniny.

Ťažkosti, ktoré podľa mienky pisateľa vznikajú pravdepodobne na základe toho, že podoba trpného príčastia od slovesa *vážiť* je homonymná s prídavným menom *vážený* (= ktorý má vážnosť, ctený), prekonávajú sa v praxi ľahko a vcelku spontánne. Umožňuje to kontext, v ktorom sa tieto zvukovo zhodné podoby vyskytujú. Použitie podoby *vážený* (napr. v terminologizovanom spojení *vážený priemer*) v súvislosti s meraním alebo vážením istého súboru nemôže predsa používateľovi spisovnej slovenčiny navodzovať predstavu dačoho cteného, niečoho, čo má vážnosť ap., ale iba predstavu toho, čo súvisí s meraním, vážením, hodnotením. Iné chápanie je nelogické a v rozpore s reálnou skúsenosťou používateľa jazyka. Preto sa domnievame, že nie je potrebné hýbať ustáleným vžitým výrazom *vážený* (= zistený vážením niečoho) a spojeniami s ním.

I. Masár

KULTÚRA SLOVA, časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV. Ročník 6, 1972, číslo 1. Vydáva Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Grafická úprava Oto Takáč. Technická redaktorka Marta Paráková. Vychádza desaťkrát ročne. Ročné predplatné Kčs 30,—, jednotlivé čísla Kčs 3,—. Rozširuje Poštová novinová služba. Objednávky a predplatné prijíma PNS — ústredná expedícia tlače, administrácia odbornej tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48. Možno objednať aj na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. Objednávky zo zahraničia vybavuje PNS — ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Vytlačili Západoslovenské tlačiarne, n. p., prevádzka 46, Partizánske. Povolené výmerom SÚKK, č. 1015/IV-68.

© by Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1972.

Cena Kčs 3,—.